

Kirkebyggeren

GUTTORM SVEINSSON, bonde
HALLDIS, mor hans
RAGNHILD, datter hans
SIRA VILJALM, prest
BJØRN ASLAKSSON, byggmester
HALLVARD, sønnen hans
bønder og huskarer

Fra Kirkebyggeren i 1988. Foran midt på bildet ser vi instruktøren Magne Olav Brevik.

Foto: Henrik Laurvik

1. scene

(Halldis og Ragnhild kommer fra skogen med blomster og planter.)

HALLDIS

Dette er geiterams, det sa jeg visst — den er god mot allslags verk. Og kvanne — den kan brukes til så mangt, skjørbuk og smittsotter, ja verkefinger øg, og hvis du ikke får sove.

RAGNHILD

Som sovedrøkk da?

HALLDIS

Nei. En tar de tørkete blomstene og syr dem inn i noe tøy, lin helst, og legger dem i senga, men det skal være under hodet, så sover en så godt så. Jeg har prøvd det mange ganger, jeg.

RAGNHILD

Kan vi ikke sette oss her?

HALLDIS

Huff, jeg liker meg ikke så nær inntil dette ... dette ... som de bygger her. De skulle aldri gjort det. Far din skulle sagt nei.

RAGNHILD

Han prøvde øg.

HALLDIS

Å han — han kan aldri sette hardt imot, han.

RAGNHILD

Det er vel ikke så farlig. (*Setter seg.*) Vi er ikke *inni*, ihvertfall.

HALLDIS

Jeg liker det ikke, sier jeg, en vet aldri. Men ... (*Setter seg nølende.*)

RAGNHILD

Du tok brennenesle — jeg visste ikke det var godt for noe?

HALLDIS

Den er noe av det fineste, den.

RAGNHILD

Til grisen, ja.

HALLDIS

Å, ikke bare den, du. Den er god for både blodet og huden — og håret òg.

RAGNHILD

Håret?

HALLDIS

En ungjente som du, med så fagert hår, skulle vel vite såpass. En tørker bladene og knuser dem, og koker dem og siler av, og så vasker en håret i vannet, da blir det fint og blankt. — Da vet du ikke om vendelrot heller? Denne her ...

RAGNHILD

Nei. Hva er det med den?

HALLDIS

Åhåhå, det skal jeg nok si deg! For hvis du får en kjærrest —

RAGNHILD

Du da! Hvem skulle det bli?

HALLDIS

Sånt kommer — før en får sukk for seg. Vær trygg på det. Og treffer du en du vil skal bli kjær i deg, så skal du koke en drikk av vendelrot og gi'n, så blir'n ikke til å styre. Men da skal den helst være plukket i måneskinn.

RAGNHILD

Og den der da, hva er det?

HALLDIS

Nn, det skulle jeg kanhende ikke si ...

RAGNHILD

Er den farlig? Er det trolldom med den?

HALLDIS

Den der, den er det giftigste av alt som gror. Får du i deg noe av den, om så bare litt grann, så dør du på flekken.

RAGNHILD

Dør!

HALLDIS

Dør ja, mor! Stormhatt kaller noen den, for du ser den blå blomsten er liksom en hatt, men noen kaller den Torshjelm og det syns jeg er bedre. For Tor, han bruker den, han, når han slåss mot vargene. Derfor blir den kalt «Vargbane» også.

RAGNHILD

Tor? Mener du ... ? Slåss *han* mot vargene?

HALLDIS

Vingtor slåss mot alt som er vondt, han, vet du ikke såpass? — Det heter fra gammelt at en gang han sloss mot Midgardsormen, ble ormen så eitrende sint at det draup gift av kjeften på'n. Og der giften falt på bakken, der vokste Torshjelmen opp, derfor er den så giftig at ikke engang en varg tåler den, ikke så mye som synet av'n, da rømmer'n. Unntagen Fenre, da, han er for sterk — men hans tid kommer nok, vær sikker.

RAGNHILD

Mor sa en ikke skulle tro på sånt.

HALLDIS

Mor din — hun visste ikke bedre, hun. Utabygds og all ting — kom nedefra Tunsberg-kanten, der det er så mange prester og ... og ... sånt som det der! (*Med et hodekast mot kirken.*) De hadde satt både det ene og det andre i hue på henne, så hun visste ikke forskjell på opp og ned til slutt. Derfor hjalp det ikke hva jeg gjorde med henne heller, da hun ble kirmsjuk ... prøvde med både pors og hestehovblad og symre, og til slutt så ... ja. — Nei, en skal holde seg til det gamle.

RAGNHILD

De sier at Hvite-Krist ...

HALLDIS

Hva skal vi med flere guder? De gamle er gode nok, skulle jeg tro. Jeg holder meg til dem, som far min og farfar min gjorde, og hele ætten før dem.

RAGNHILD

Har de noen kraft da? Når så mange har gått fra dem?

HALLDIS

Kraft! Åssen er det du snakker — *de* har vel kraft! Det er de som står bak alt, alt som skjer og alt som gror. En skal holde seg til venns med dem, så går det en vel. Det var de som plantet det første treet og det var en ask, derfor skal tuntreet være ask, for den er det stor kraft i. Har du ikke sett åssen dyr gnager på askeborken når de er sjuke?

RAGNHILD

Vi drikker askekok òg.

HALLDIS

Ja, der kan du se. Men gudene, de har skapt alt det andre òg, sol og fjell og skau, kjelder og bekker og vann, og de *bor* i dem òg, derfor er det kraft i så mye av det — som disse plantene her. Men en må holde seg til venns med dem, ellers går det ille. Du vet vi har den steinen der borte, den som er hellig —

RAGNHILD

«Grip».

HALLDIS

«Grip» ja. «Smørstein» som vi òg kaller den, for vi legger smør på'n det første sola begynner å skinne om våren, det vet du jo, og heller mjød på'n midtsommers og sur mjølk utpå høsten før kornet blir modent, så åkeren ikke skal bli slått av regnet eller fryse. Sånt må en passe nøye på. Og far din, han går jo rundt åkeren med mjød før han sår, som far min og farfar min gjorde, og alle før dem så langt noen kan minnes. Men nå vil han... han... *presten* som er kommet her, forby det. Og det kan det ikke komme annet enn ulykke av. Jeg er bare redd far din kommer til å gi etter, han er ikke stri nok.

RAGNHILD

Mor min sa at Hvite-Krist er en god gud?

HALLDIS

Hun, ja — hun skjønte ikke bedre. Og far din hørte vel litt for mye på henne. Men jeg vet annet, jeg! Hvite-Krist god! Jeg husker ... (*Stirrer fremfor seg.*)

RAGNHILD

Fortell da!

HALLDIS

Jeg er gammel, jeg, jenta mi. Så gammel at jeg ble født mens Olav Digre ennå var konge i landet, før bøndene samlet seg såpass at de fikk felt'n. Å jo du, jeg husker ... enda jeg ikke var mer enn en unge på tre år — da *det* hendte ...

RAGNHILD

At han ble felt?

HALLDIS

Nei. Før det. — Vi bodde på Raumarike da, farfar min hadde garden sin der, en gild gard. Store åkrer og mye fe. Mange hus òg. Ættegarden min, Ullvin — for vi hadde et hov der, viggd til Ull. Så en dag kom kongen og karene hans ... Vi hadde nok hørt som han fór fram, så vi ventet oss ikke noe godt av *den veitslen* — men det ble verre enn vi hadde tenkt. (*Tier.*)

RAGNHILD

Verre? — Si det da!

HALLDIS

Kongen krevde at farfar min og alt husfolket hans skulle ta ved den nye troen og brenne Ulls-hovet. Det var pres-

ter med i følget, de skulle døpe alle på garden, sa kon-gen. Men farfar min var stri, han sa nei — han ville holde seg til gudene, som alle ættledd hadde gjort før. Han hadde rikdom og mange gode år å takke dem for, han ville ikke svike dem. — Jeg ser det for meg ennå ...

RAGNHILD

Ser ... ?

HALLDIS

Ser, ja! Ser som de sto og tviholdt den gamle mannen mens de tente på hovet — det var tørt tømmer og tjære-bredd gjennom mange år, så varmen og røyken sto like til himmels. Farfar min så på, og *gråt*, det hadde han visst aldri gjort før — fire mann klarte såvidt å holde'n. Så spurte kongen om han ville gi seg nå. Han sa nei. Da slo kongen til'n i ansiktet og sa de skulle stenge'n inne. Mor min trev meg og sprang til skogs. Vi sto oppe i skaukanten og så det ene huset etter det andre brenne — visste at han var inne i ett av dem. — Vil du vite mer?

RAGNHILD

Nei!... Jo ... Far din da?

HALLDIS

Han var innpå skauen. Fikk se røyken. Da han kom, var det knapt annet enn aske og glør igjen av hele garden, og feet lå hugget ned — kongen og karene hans hadde ridd da, ridd ned åkrene før de fór. Mange år tok det å bygge opp igjen garden, men den ble aldri som før. Og hovet vågde han ikke reise igjen. Hvite-Krist er en god gud, sa mor din. Så god er han, ja.

RAGNHILD

Hvorfor trodde mor på Hvite-Krist?

HALLDIS

Jeg vet ikke om hun gjorde det — på alvor. Men far din har jeg ihvertfall prøvd å holde til det gamle, og jeg voner han holder ved det, enda han sier lite. Men du kan jo spørre'n sjøl, han kommer der.

2. scene

(*Gutterm kommer fra gården med etpar huskarer, de har redskap med. Under det foregående har noen andre også kommet herfra og derfra og gitt seg inn på bygget.*)

GUTTERM

Vi får komme i gang, karer, litt fort. De syns det går for trått her, både presten og byggmesteren.

HALLDIS

Ja, det er vel best å gjøre *dem* til lags — vi har slikt slag å gjøre her på garden. (*Karene stanser.*)

GUTTERM

Kom dere i gang, har jeg sagt — stå ikke her! (*Karene går.*) Du kan alltid snakke du, mor.

HALLDIS

Å, jeg kan mer enn som så. Jeg kan stå på mitt. Kan du?

GUTTERM

Hva vil du jeg skal gjøre? De *vil* ha bygd denne kirken her — og kongen står bak. Vi bønder har bare å lystre, det er sånn det er blitt.

HALLDIS

Å ja, jeg vet litt om åssen det er når konger bruker makt. Sant nok. Men du behøvde vel ikke gitt deg så fort.

GUTTORM

Vil du de skal svi av garden her — som de gjorde med
garden til far din?

HALLDIS

De gjør ikke sånt lenger nå.

GUTTORM

Nei. De gjør kanskje ikke det. Nå har de *loven*, nå. «Kris-
tenretten» som de kaller det. Men det er ikke stort bedre.
Kongen gir loven, og makten har han like fullt. Og han
bruker den.

HALLDIS

Han har vel annet å ta seg til, tenker jeg, enn å se etter
hva som går for seg oppi dalen her.

GUTTORM

Om han ikke kommer sjøl, så har han andre. Makt er
makt.

HALLDIS

Og hva slags makt har ... *presten* — og denne byggmes-
teren hans? Her kommer de ridende to-ene og bare *sier*
det skal bygges, kongen vil det. Skal det være makt?
Men du — du bare bøyer deg. Det skulle vært far min!

GUTTORM

Det er andre tider nå.

HALLDIS

Sant og visst, ja. Andre menn òg.

GUTTORM

Jeg *sa* nei!

Knut Haugmark og Arne Aas. Foto: Henrik Laurvik

RAGNHILD

Han gjorde det, Halldis!

HALLDIS

Men de sa jo — og så ble det med det. Hvorfor tok du ikke bøndene her med deg og jagde dem dit de kom fra — hva har de her å gjøre? Vi har ikke hatt noen sånn ... kirke her før, vi klarer oss uten. Bedre! For det kommer til å gå oss ille — gudene vil ikke dette.

GUTTORM

Gudene har ikke stort makt mer, ser det ut til.

HALLDIS

Pass deg for hva du sier, Guttorm!

GUTTORM

Se deg rundt, da! Nå bygger de kirker for Hvite-Krist alle steds, det må du vel vite. Jeg har vært litt omkring, jeg har sett det. I Oslo og Tunsberg og ...

HALLDIS

Der ja!

GUTTORM

Ikke bare der. Rundt i bygdene også. Og oppi Nidaros, der skjer det jærtegn ved grava til kong Olav, han er hellig sier de.

HALLDIS

Han!

GUTTORM

Du kan si hva du vil. Sjuke folk blir friske, det er mange som har sett det. Kaster krykkene og ...

HALLDIS

Det vonde har makt, det òg.

GUTTORM

Kan godt hende det. Men jeg ser det jeg ser, mor, og det er at Hvite-Krist får mer og mer makt her i landet — jeg kan ikke gjøre noe med det.

HALLDIS

En gang ga jeg deg en Tors-hammer til å ha på brystet. Til vern. Sølv. Hadde den etter far min, som hadde den etter far *sin*. Går du med den?

GUTTORM

Jeg gjør det.

HALLDIS

Få se! (*Guttorm leter på brystet, viser den frem.*) Nå. Det er enda bra. Så lenge du har *den* ...

GUTTORM

Jeg tenker ikke å gi den fra meg. Og jeg ofrer til gudene, det vet du vel. Smører høgsetestolpene og ... og «Grip» ... og ... Men hva vil du jeg skal gjøre? Jeg har ikke makt! Og det er mange her omkring som vil ha denne kirken, fler og fler tror på Hvite-Krist her i dalen òg, det har du vel skjønt.

HALLDIS

Jeg har det, ja. Og det er verst for dem.

GUTTORM

Det er så mange guder — hva gjør det om det kommer en til?

HALLDIS

Du spør hva jeg vil du skal gjøre? Jeg vil du skal få med

deg de bøndene her omkring som det ennå er noe ved,
og rive ned det der før de får bygd det ferdig. Siden blir
det verre.

GUTTORM

Du snakker i ørska!

RAGNHILD

Der kommer de!

3. scene

(*Sira Viljalm, Bjørn Aslaksson og Hallvard Bjørnsson
kommer.*)

SIRA VILJALM

Signe møtet, Guttorm Sveinsson, in nomine patris. Vi
kommer tre idag, som du ser.

BJØRN

Dette er sønn min, Hallvard. Han er just kommet hjem
fra England. Skal gå med på bygget her.

GUTTORM

Ja, det kan vel trengs folk. — Har du vært lenge borte?

HALLVARD

Noen år er det blitt. Men bare det siste året eller så i
England.

SIRA VILJALM

Velsignet land. Under Kristi herrevelde. Jeg har vært
der selv, mange år, mor min var engelsk. Skjønne kirker
der — store! Alle steds. Ikke som her.

GUTTORM

Å nei, det er vel smått allting her, kan jeg tenke — mot der.

HALLVARD

Det er vel så. Men godt å være hjemme igjen. — Og her bygger dere kirke?

GUTTORM

(*mutt*)

Gjør så ...

HALLDIS

På kongens bud, ja. Ettersom de sier, da.

SIRA VILJALM

På Guds og Kristi bud, kvinne! Også i denne mørkets dal skal lyset skinne.

HALLDIS

Vi har klart oss til nå med det lyset som er. Sola skinner her med. Og det er ikke mørkere om natta enn andre steder, det jeg vet.

SIRA VILJALM

Ja, du ser hva vi har å kjempe med, Hallvard Bjørnsen! ... Hvordan går det med bygget, Guttorm? Folk er i arbeide, ser jeg.

BJØRN

Det går for smått. Vi skulle vært mye lenger, hadde det gått rett for seg. Ofte møter de ikke fram —

GUTTORM

Vi har gardene våre å passe. De krever sitt. Vi skal vel ikke svelte heller.

Arne Aas og Liv Thorsen. Foto: Henrik Laurvik

SIRA VILJALM

Når kongen i sin nåde vil at dere skal få en kirke her i dalen, så skulle dere skjønne på det og ikke møte med utakk og trass.

HALLWARD

Er det ikke de selv som vil ha kirken? Jeg trodde ...

GUTTORM

Dette er garden *min!* Jeg har ikke bedt om å få noen kirke her.

SIRA VILJALM

Et fagrere sted enn her kan en kirke ikke ligge. Du skulle være stolt over å få den her, Guttorm Sveinsson.

HALLWARD

Er de ikke kristne her i dalen?

BJØRN

Gud bedre!

SIRA VILJALM

De vet vel knapt hva de er. Noen har saktens fått troens lys. Men andre ... Nåja, når kirken først står der, blir det vel anderledes.

HALLDIS

Vi holder oss til det gamle og klarer oss med det, som folk har gjort før i uminnes tider.

SIRA VILJALM

O tenebrae diaboli!

HALLDIS

Snakk så folk skjønner deg!

SIRA VILJALM

Det skal jeg, ja! — Kong Olav den Hellige, benedictus sit memoria sua! — nå, altså: kong Olav kristnet dette landet for to mannsaldrer siden, og døpte det med sitt blod da onde menn drepte ham på Stiklestad . . .

HALLDIS

Gode menn! Far min var en av dem.

SIRA VILJALM

Ti! — Kong Olav viet dette landet til Krist, som alle vet eller burde vite. Kongene har siden vært kristne menn, og lovene i dette landet er kristne lover.

HALLDIS

Vi hadde lover før øg. De var gode nok for oss.

SIRA VILJALM

Kongen har sin makt fra Gud, og han har rett og plikt til å bruke den mot alle som står Gud og hans lov imot. Jeg vil ikke skifte flere ord med deg!

(Halldis ser på ham, går. Ragnhild vil gå med henne.)

HALLVARD

(har etter hvert gått nærmere henne; lavt)

Vent . . . *(Hun stanser forvirret, blir stående og se ned.)*

SIRA VILJALM

Og nå, Guttorm Sveinsson, får det være slutt på denne motstanden her. Den er størst her på garden, synes jeg å merke, og jeg tenker jeg vet hvem som står bak . . . Jeg vil se mer iver! Kirken skal bli til signing for dalen, dere skulle bygge den i glede og ikke i trass og motvilje. Det går for sent her! — Hva trengs nå, Bjørn?

BJØRN

Vi må få kjørt fram mere Stein, det er nok av den her.
Det skulle vært gjort før, men nå får det bli!

SIRA VILJALM

Bli med, Guttorm. (*Går til bygget, Guttorm følger.*)

BJØRN

Kommer du, Hallvard, så skal jeg syne deg ...

HALLVARD

Straks, far.

(*Bjørn går etter de andre.*)

4. scene

HALLVARD

Hva heter du?

RAGNHILD

Ragnhild Guttormsdatter.

HALLVARD

Ja, jeg heter Hallvard Bjørnsson, som du kanskje hørte.
— Far din er bonden på garden her?

RAGNHILD

Ja, dette er garden vår.

HALLVARD

Og hun — den andre som var her?

RAGNHILD

Det er Halldis, mor til far min. — Jeg må visst gå ...

HALLVARD

Har det sånn hast? — Jeg skulle gjerne vite litt mer om hva som går for seg her.

RAGNHILD

Går for seg?

HALLVARD

Ja, det er noe jeg ikke skjønner. Er det sånn at bøndene her ikke bygger denne kirken frivillig?

RAGNHILD

Nei frivillig ... De kom og sa at ...

HALLVARD

Hvem kom?

RAGNHILD

Presten. Og så han andre. Byggmesteren.

HALLVARD

Far min.

RAGNHILD

Jeg skjønte det. — De kom og sa det skulle bygges en kirke her. De var loven, sa de, og kongen hadde sagt det, og en som heter ... bispen, var det visst, jeg vet ikke hvem det er.

HALLVARD

Nå — sånn. Og far din — han er ikke kristen?

RAGNHILD

Han sier så lite. Du får spørre'n sjøl. Jeg tror ikke han vet hva han er. Men han prøvde å si nei da de kom her. Det er jo garden *hans* — aldri har noen kommet før og krevd

at han skulle bygge annet her enn det han sjøl ville. Men de sto på sitt. Han måtte kalle sammen bøndene i bygda her, og presten snakket til dem. Sa det var kongens vilje, og ... og ... Guds vilje. — Jeg vet ikke, jeg ...

HALLVARD

Og hva sa bøndene?

RAGNHILD

Noen var straks villige. Andre ikke. De må jo gjøre arbeidet sjøl. De har nok med gardene sine.

HALLVARD

Er de kristne da?

RAGNHILD

Jeg vet så lite om det. Noen er vel det. Andre holder seg til det gamle.

HALLVARD

Som hun — Halldis?

RAGNHILD

Ja. — Men hun er så gammel. Farfar hennes ble brent inne av kong Olav. Mens hun så på. Hun kan ikke glemme det. Hun *wil* tro på gudene, hun. Men hun er så... så *god* også...

HALLVARD

Jeg skjønner. — Og du da? Er du kristen?

RAGNHILD

Jeg vet ikke... Jeg er døpt, sa mor min, hun fikk igjen-nom det, enda far min ikke ville. Vi bodde nede i Vest-fold da, før Gutterm tok over garden her. Men mor er død.

HALLVARD

Hun var kristen, hun?

RAGNHILD

Jeg vet ikke. Var vel det — på en måte... Men du har vært i England, du?

HALLVARD

Ja. Men først var jeg i kongshirden. Lå i hærferd både her og der. Først nede i Halland — kongen herjet der to somre. Siden før vi til Sudrøyene og Skottland og ned til en øy som heter Man, mellom England og Irland. Der fikk jeg sår, så jeg ble liggende etter de andre da de før videre. Det var Guds vilje. Siden kom jeg til England. — Jeg skal ikke i hærferd mer. Nå er jeg kommet hjem for å bygge kirker.

RAGNHILD

Men — er det ikke heder å være i hærferd? Det sier alle.

HALLVARD

Hva slags heder er det å drepe og rane og brenne? Jeg er kristen.

RAGNHILD

Er ikke kongen kristen, han? De sier ihvertfall det.

HALLVARD

Han er vel det — på sin måte. Men det er ikke min måte. Ikke nå lenger.

RAGNHILD

Er det flere måter?

HALLVARD

Jeg vandret mye omkring i England, og der traff jeg

Nicolay Lange-Nilsen og statister fra Maridalen. Foto: Henrik Laurvik

kristne menn som levde på et helt annet vis. De hadde stor kjærlighet til Krist og ville leve slik som han gjorde. De hadde vørnad for alle og var gode mot alle. Fattige fikk mat av dem enda de hadde lite nok sjøl. Og veifarende fikk husly. De bodde sammen i noe som het klostre. Noen dyrket hager med sjeldne urter mot sott og sår, noen skrev bøker — vet du hva det er? (*Ragnhild ryster på hodet.*) Nei. Noen tok seg av sjuke mennesker — som meg, for jeg hadde mén av sårene mine lenge, men de gjorde meg frisk igjen. Helst ville jeg blitt hos dem.

RAGNHILD

Blitt der . . . Hvorfor gjorde du ikke det?

HALLVARD

Jeg, som hadde drept så mange menn og gjort så mye ilt — nei, jeg var ikke god nok til det, tyktes det meg. Men så kom jeg til å tenke på at far min er byggmester, og det kunne jeg også bli — og da ville jeg bygge kirker til ære for den Krist disse munkene hadde vist meg.

RAGNHILD

Munkene?

HALLVARD

Ja, de kalles så, disse som bor i klostrene.

RAGNHILD

Det er visst mye jeg ikke vet.

HALLVARD

Kanskje du får vite mer. — Men det var derfor jeg kom hjem. Og jeg ble glad da Bjørn sa han holdt på å bygge kirke her. Det var som et jærtregn, syntes jeg, for han har jo bygd så mye annet. — Men nå er jeg ikke så sikker.

RAGNHILD

Hvorfor det?

HALLVARD

Kirker skal ikke tvinges på noen. Krist tvang ingen.
Han ville menneskene skulle følge ham av fri vilje.

RAGNHILD

Jeg skjønner så lite. Men jeg husker at mor min også
sa ...

5. scene

(*Guttorm, Sira Viljalm og Bjørn kommer fra bygget, stemningen er amper mellom dem.*)

BJØRN

Ingenting av det jeg sa fra om sist er blitt gjort. Det bare
luser seg fram. Skal det fortsette på denne måten, så blir
vi ikke ferdige på hundre år.

SIRA VILJALM

Nå sier jeg fra en gang for alle, Guttorm, at jeg vil ha
slutt på dette. Blir dere ikke mer arbeidsvillige med det
gode, så skal jeg vite å sette fart i dere på annet vis.

GUTTORM

Vi gjør det vi rekker, har jeg sagt. Vi har annet å stelle
med òg.

BJØRN

Å, gardene her er visst ikke større enn at dere har tid til
å late dere innimellom, tenker jeg.

GUTTORM

Ja, du vet det vel du! Har du noengang tatt i et greip
eller en ljå?

SIRA VILJALM

Andre steder har bøndene bygd kirkene sine med glede.
Er det verre for dere?

GUTTORM

Det er ingen her som har bedt om å få opp denne kirken.
Ikke jeg, ihvertfall. De kan bygge kirker, de som vil ha
dem.

BJØRN

Men nå har kongen bestemt at det skal bygges kirke her.

GUTTORM

Kongen — kongen — bestandig denne kongen! Vi er fri
bønder her i dalen, fra gammelt. Vi klarer oss uten kon-
gen.

SIRA VILJALM

Vokt deg, Guttorm Sveinsson!

GUTTORM

Jeg vil en eneste ting, og det er å få drive garden min i
fred! Er ikke kongen tjent med det? Vi bønder blir skatt-
lagt tidlig og seint, det får greie seg, det har greid seg før.
Men så kommer'n og krever at jeg skal gi grunn av gar-
den min til denne kirken — er det rett, det? Er det ikke
min gard?

EJØRN

Landet er kongens. Jorda har du bare til låns.

GUTTORM

Det var nytt! Står det i lovene, det? Ikke fra gammelt
ihvertfall. Og attpå skal en tvinges til å gå fra gardsar-
beidet for å bygge. Det er nytt det òg. Jeg har ihvertfall
ikke spurt sånt før.

SIRA VILJALM

Da har du spurt lite. Underlig nok, må jeg si — dere lever vel ikke lenger unna enn at dere har fått spurlag på det som hender i land og rike. Dette er et kristent land, med kristne lover.

GUTTORM

Jeg vet ikke hva slags lover det er, men gode er de ikke.
De var bedre før. Bøndene var fri menn da.

SIRA VILJALM

Fri! Nei du — trelle under hedenske, onde makter og guder, under mørksens velde og i syndens grep!

GUTTORM

Jeg vet ikke hva du snakker om. Gudene gjorde oss ikke annet enn godt, om vi holdt oss til venns med dem.
(*Famler inn på brystet etter Tors-hammeren, knuger om den.*) Hvorfor får vi ikke holde oss til dem, som folk her har gjort bestandig? Ingen har angret på det.

SIRA VILJALM

Forferdelig! Forferdelig! — Hva har du der? (*Guttorm vil stikke tegnet inn på brystet igjen.*) Nei, la meg se!

GUTTORM

Den er min!

SIRA VILJALM

La meg se, sier jeg! (*Guttorm åpner motvillig hånden.*) Hva? Et hedensk tegn? Går du med sånt? Det er troll-dom i det — gi meg det!

GUTTORM

Nei!

SIRA VILJALM

Du trasser? Jeg skal vel vite å ... Du er kanskje ikke døpt heller?

GUTTORM

Døpt? Nei.

SIRA VILJALM

Ikke døpt — jeg tenkte nesten det! Miserabilis! — Men døpt skal du bli, enten du vil eller ikke, det skal jeg være mann for, og det i denne dag! Og andre med, hvis det er fler her som ikke er døpt. Kirken her skal bygges — men ikke av hedenske menn. Dere skal få merke at Krist er herre. Han sitter ved Guds høyre og hersker over verden — så skal han vel bli herre over denne mørkets og dødens dal også! (*Går raskt tilbake til kirken.*)

6. scene

RAGNHILD

Jeg er redd ...

HALLVARD

Er det rett dette, far?

EJØRN

Spør ikke meg. Jeg legger meg ikke opp i sånt. Jeg har nok med mitt, presten får greie med sitt.

HALLVARD

Krist forbarme seg over oss!

EJØRN

Hvor ble det av deg istad? Jeg skulle synt deg hvordan vi bygger her. Men nå får vi komme i gang, jeg vil ikke hef-

tes mer av dette tullet. Vi må få kjørt fram mere Stein,
Guttorm, som jeg sa.

GUTTORM

(*oppgett*)

Vi må vel det.

BJØRN

Jeg har gått rundt her og sett. Stein er det nok av. Men ikke alt er like brukelig. Du får bli med, Guttorm, så skal jeg syne deg. Det er særlig én jeg har sett meg ut. Den skal bli sluttstein over kordøra. Akkurat passe. Som skapt til det. Får vi den fram nå, så kan vi komme lenger med veggjen. Bli med du òg, Hallvard. Vi kan forresten se'n herfra — det er den som ligger bortpå vollen der.

GUTTORM

Den!

RAGNHILD

«Grip»!

BJØRN

Grip? — Jeg mener den der.

GUTTORM

Det går ikke!

BJØRN

Går ikke? Hvorfor det? Det er vel ingen sak. Jeg har sett på'n.

GUTTORM

Det går ikke!

BJØRN

Hva er dette for noe?

Knut Haugmark og Arne Aas, til hest Nicolay Lange-Nilsen og Audun Meling.

Foto: Henrik Laurvik

GUTTORM

Den steinen skal ligge der den ligger!

RAGNHILD

(*fortvilet*)

Det er jo «Grip» jo — smørsteinen!

HALLVARD

Hva mener du?

GUTTORM

Jeg rører ikke den steinen! Ingen rører den!

BJØRN

Den skal vi ha, sier jeg!

HALLVARD

Si hva dette er, Ragnhild!

RAGNHILD

Den steinen er hellig.

HALLVARD

Hellig?

BJØRN

Hva er dette for noe vas!

RAGNHILD

Den steinen har vært holdt hellig så lenge noen har bodd på garden her. Det er kraft i den. Vi ofrer til den for godt år — smør og mjød og ...

GUTTORM

Ti stille. Ragnhild!

HALLVARD

Herre Jesus!

GUTTORM

Ingen rører den steinen!

BJØRN

Dette skal vi få en slutt på! (*Roper bort til bygget.*) Hei dere karer — kom hit!

HALLVARD

Tenk deg om nå!

BJØRN

Jeg vet hva jeg gjør. (*Noen karer kommer.*) Ta med dere hest og slede og bryt opp den steinen der — den ja — og kjør den hit. Nå med det samme. Vi skal bruke den.

RAGNHILD

Nei...!

GUTTORM

(*til mennene*)

Dere kjenner meg, og dere kjenner garden her. Dere vet hva det er for en stein. Den som rører den, går det ille for.

BJØRN

Gå og hent den!

FØRSTE

Den steinen der? — Den får ligge.

ANNEN

Den får nok ligge, ja.

BJØRN

Er dere gått fra vettet alle mann? — Hent den, sier jeg!

RAGNHILD

Dette blir ulykke...

HALLVARD

Du sa det var stein nok omkring her, far. Finn en annen!

BJØRN

Jeg vil ha den steinen!

GUTTORM

Ingen rører «Grip»! Dere vet hva det betyr. (*Går opp mot gården.*)

BJØRN

Dere hørte hva jeg sa. Kom dere i gang og få steinen hit!

FØRSTE

Ikke den, nei.

ANNEN

Den rører vi ikke. (*Karene går tilbake til bygget.*)

BJØRN

Dette får presten ordne opp i. Vi får vel se.

HALLVARD

Far!

BJØRN

Ti stille! Dette har ikke du noe med. (*Går.*)

7. scene

RAGNHILD

Åh — hvorfor er de sånn? Kommer og river i filler allting for oss ... Kan vi ikke få være i fred!

HALLVARD

Dette er ille, ja.

RAGNHILD

Mor min sa at Hvite-Krist er en god gud. Det tror jeg ikke noe på. Han er vond — vond!

HALLVARD

Jeg skjønner det må se ut sånn.

RAGNHILD

Fare fram på den måten! Ikke vørnad for noen ting! Her har vi levd i fred med vårt og ikke brydd noen — og nå skal vi ikke få tro det vi tror og tenke det vi tenker, og ... det som har vært holdt hellig i alle ættledd, det bare tråkker de på, og verre enn det. Skal det være rett, sånt?

HALLVARD

Nei.

RAGNHILD

Halldis, farmor min, hun tror på de gamle gudene, hun. Men hun er ikke vond — og gudene hennes er ikke vonde heller. De er gode. De har skapt allting, sier hun, det er de som lar det vokse og gro, det er de som lar sola snu om vinteren så det blir vår igjen, og de slåss mot alt det som vondt er, sier hun.

HALLVARD

Sier hun det?

RAGNHILD

Hvorfor vil han — far din — ta fra oss «Grip»? Den steinen har vel ikke gjort *han* noe! Og oss og garden her har den gjort bare godt. Den hører til livet her på garden, vi har alle tider fart fint med'n og nå kommer de og vil skjende'n. Skal slikt være fagna folk?

HALLVARD

Du behøver ikke si mere, Ragnhild.

RAGNHILD

Jeg kan ikke la bli, jeg er så oppøst — Før idag fortalte Halldis om farfar sin — åssen kongen brente'n inne og ødela hele garden hans bare fordi han ikke ville tro på Krist. Men dette her, det er jo nesten det samme det, bare på en annen måte. Truer folk til noe de ikke *wil*, rir ver sund det folk holder hellig — skal ikke et menneske få være *seg*? *Inni* seg ... Du sa noe her istad om det du hadde sett i England — disse som bodde i ... jeg husker ikke hva du kalte det. Jeg ble liksom så glad inni meg, tenkte at det måtte være det rette. Men det er visst bare i England, det. Kanskje Hvite-Krist er en god gud der. Her er han ikke det, så mye ser jeg da. Og nå vil jeg gå.

HALLVARD

Ikke gå Jeg vil snakke med deg. (*Tenker seg om.*)

RAGNHILD

Så snakk da!

HALLVARD

Jeg fortalte deg det, at jeg har vært i hærferd og drept mange menn.

RAGNHILD

Ja ... ?

HALLVARD

Jeg skjønte ikke annet da, enn at det var sånn det skulle være. Menn dreper menn. Og snakker om «heder». Og hvorfor skulle det være heder i det — å herje og drepe? Fordi den som gjør det, viser at han har *makt*. Og makt vil vi ha. Det er sånn menneskene er, og sånn har det vært støtt.

RAGNHILD

Det har visst det.

HALLVARD

Farfar til Halldis ble brent inne. Men folk var blitt brent inne før øg, det vet du vel. En hevnet seg sånn — og hevn mente alle det var rett å ta. Kanskje han som brant inne, hadde brent andre inne sjøl. Var det ene verre enn det andre?

RAGNHILD

Nei ... jeg vet ikke ...

HALLVARD

Jo da, vi syns det er heder å ha makt. Makt må vi ha for å få *gjort* noe, for å *vinne* noe, for å *være* noe. Men makt er nesten bestandig makt over andre, makt til å få dem til å gjøre det *vi* vil — ellers dreper vi, eller blir drept. Den som blir drept, han taper. Er det ikke sånn? Og den som har så mye makt at han vinner, han har *rett* — er det ikke sånn også?

RAGNHILD

Det ser ut til det. Jo — det *ersånn* ...

HALLVARD

Nei! — For hvis det var sant, så hadde kongen *rett* til å brenne folk inne, ingen kunne si noe på det. Og da har presten her og far min *rett* til å gjøre det de gjør, og du kan ikke si noe på det, og ikke Guttorm heller. Dere har ikke noe å sette imot, for de har makt, og dermed har de *rett*.

RAGNHILD

Nå blir jeg helt ...

HALLVARD

Det var det jeg skjønte da jeg var hos munkene i England — at hele den måten å tenke på, den er *vond!* For makt avler motmakt — makt skifter akkurat som et hjul går rundt. Den som sitter på toppen den ene dagen, kommer under hjulet den neste, og sånn går det videre og videre. Og enten får vi godta det uten å skrike, og bøye oss for makten der den sitter — eller så må vi ta til å tenke anderledes. — Vet du at Krist ble drept?

RAGNHILD

Drept? Nei.

HALLVARD

Han ble drept, jo. Enda han var sterkere enn dem alle sammen. Han lot dem gjøre det. Vet du hva en kross er? Et slags tre som de brukte å nagle fast folk til når de var dømt til døden. Krist ble naglet til en kross.

RAGNHILD

Men — var han ikke en gud?

HALLVARD

Ble ikke Balder drept? Og han var den beste av alle gudene.

RAGNHILD

Av Hødd, sier Halldis — men han var blind, så han visste ikke hva han gjorde.

HALLVARD

Det sa Krist om dem som drepte ham øg. — Og har du ikke hørt at Odin hang på et tre — ofret av seg sjøl til seg sjøl? Sånn står det i Håvamål.

RAGNHILD

Vet du *det*?

HALLVARD

Jeg vet litt av hvert, jeg. Mye av den nye troen er ikke så anderledes enn den gamle. Trodde ikke de gamle at det skal komme en ny himmel og en ny jord — etter Ragnarokk?

Da kommer mektig
til makt og velde
den sterke fra oven,
som styrer alt.

Sånn heter det i Voluspå. Men det kunne vært sagt om Krist, det med.

RAGNHILD

Hva skal vi med en ny tro — når alt er i den gamle?

HALLVARD

Ikke alt er der.

RAGNHILD

Hva da?

HALLVARD

At Krist lever.

Arne Aas og Liv Thorsen. Foto: Henrik Laurvik

RAGNHILD

Men han ble jo drept! — Dette skjønner jeg ikke.

HALLVARD

Hos munkene i England skjønte *jeg* noe jeg ikke hadde skjønt før, enda jeg mente jeg var kristen før øg. Og det var at Krist er god mot alle, og vil at vi skal være gode mot hverandre, for han er bror vår, og derfor er vi søsken og av samme ætt alle sammen.

8. scene

(*Sira Viljalm og Bjørn kommer fra bygget, noen karer følger nølende etter.*)

SIRA VILJALM

Hva er det for en stein du snakker om, Bjørn?

BJØRN

(peker)

Den som ligger der.

SIRA VILJALM

Nå, den. — (*Til karene:*) Ta med spett og gå og bryt den fram! Nå med det samme! (*Til en av dem:*) Og du går etter hest, så vi får dratt den hit. Kom i gang nå — ikke stå der.

RAGNHILD

Nei!

HALLVARD

Vent litt. — Far, dette er ille gjort. Det kan vel ikke være så om å gjøre å ta akkurat den steinen. Du ser jo at de . . .

BJØRN

Ikke bry deg, har jeg sagt! Den steinen skal jeg ha.

HALLVARD

(*til Sira Viljalm*)

Skal en fare så vørdsløst fram?

SIRA VILJALM

Vørdsløst? – Hva er det med den steinen? Hvorfor kan
de ikke ta den like godt som en annen?

RAGNHILD

Det er jo «Grip»!

SIRA VILJALM

Grip? Hva er det?

BJØRN

De sier den er hellig.

SIRA VILJALM

En Stein?

HALLVARD

De har ment det, fra gammelt.

BJØRN

De ofrer til'n, sier de. Smør og mjød og hva det var.

SIRA VILJALM

Hedendum altså! Trolldom! Desto verre. Da *skal* den
vekk.

RAGNHILD

Ikke trolldom!

HALLVARD

Folk her er bønder. De dyrker jorda, med mye slit. De ønsker seg godt år, og de vet at det er maktene som gir det. *Om* de gir det. Avlingen kan slå feil, kornet kan fryse — de prøver å verge seg mot det. Når de ofrer til den steinen, så . . . så ber de til Gud . . . på sin måte. Gir gaver igjen for de gavene de får. Er det så ille? Det fins verre ting.

SIRA VILJALM

Verre? Enn hedendom?

HALLVARD

Ber ikke vi også til Gud om godt år? «Godt år — og fred», det står jo til og med i loven.

SIRA VILJALM

Til *Gud*, ja! Og til Krist og Maria Møy, og til Olav, den hellige kongen. Men *de* — de ber ikke til Gud, de ber til mørkemaktene. Dette vil jeg ikke høre mere om. Steinen skal vekk. (*Til karene:*) Gå nå!

FØRSTE

Nei!

ANNEN

Du kan ta'n sjøl. Jeg vil ikke.

TREDJE

Du kan ikke truge oss!

SIRA VILJALM

Vet dere hvem som er herre i dette landet? Det er kongen. Og ingen annen. Og han er en kristen konge, innsett av Gud. Derfor har han *makt* — og den har han fra Gud. For å bruke den! Og nå vil han ikke bare ha bygd

denne kirken her — han vil ha slutt på dette hedenskapet øg, for det er djevelens verk. Var han her nå, så ville han sagt: «Vekk med den steinen!» Vet dere ikke hvordan det går den som setter seg opp mot kongen? Dere kan jo prøve, så får dere se! — Gå og bryt den opp!

BJØRN

Og det litt fort! Vi kommer jo ikke av flekken her.

SIRA VILJALM

Gå, sier jeg!

(*Karene ser på hverandre.*)

FØRSTE

Vi tar ikke på oss skylda for dette ...

SIRA VILJALM

Men det gjør jeg — i Guds og Kristi navn. Og kongens!

(*Karene går nølende mot steinen.*)

RAGNHILD

(*til Hallvard*)

Der ser du! Det var ikke sant, det du sa om Krist!

SIRA VILJALM

Hva sier hun?

RAGNHILD

Makt! Makt!

SIRA VILJALM

Hva mener hun?

HALLVARD

Brukte Krist makt?

SIRA VILJALM

Han brukte makt, ja. Han hadde makt til å drive ut onde
ånder, står det i vangilja. Og her er onde ånder på ferde,
så mye skjønner jeg da.

HALLVARD

Kanskje andre onde ånder enn du tror.

BJØRN

Hva er det som farer i deg? Du er jo helt rangsnudd. Sa
du ikke at du vil bygge kirker?

HALLVARD

Jo.

EJØRN

Og nå prøver du å hindre oss!

HALLVARD

Nei! Jeg vil bare at kirken skal bygges med *fred*.

SIRA VILJALM

Krist kom ikke med fred men med sverd, det sa han selv.
Sverd mot alt det som står Gud imot. *Må* sverdet brukes,
så *skal* det brukes!

HALLVARD

Til å gi folk troen?

SIRA VILJALM

(nesten fra seg)

Ja!!!

9. scene

(*Gutterm kommer løpende fra gården. Halldis kommer etter.*)

GUTTORM
(*rasende*)

Hva er det dere gjør!

BJØRN
(*flirer*)

Nå skal den fordømte steinen fram, Guttorm.

GUTTORM

Det skal den *ikke!* (*Roper:*) Hei, karer — kom hit: (*De stanser, kommer tilbake.*)

RAGNHILD

Det nytter ikke, far . . .

GUTTORM

Det nytter, jo, det skal du få se på! (*Til Sira Viljalm:*)
Dette er garden *min!*

SIRA VILJALM

Ingen har tenkt å ta den fra deg.

GUTTORM

Det er jo det dere gjør! — Er jeg bare trell her på gar-
den, siden dere mener dere kan fare fram som dere lys-
ter? *Den steinen skal ligge!* (*Til karene:*) Og nå sier jeg
dere det, granner, at hvis dere rører smørsteinen, så er
det slutt på både grannskap og vennskap, for dette er
svik! Og svik skal hevnes, det skal jeg være mann for.

BJØRN

Styr deg, mann!

GUTTORM

Styr deg sjøl — så vetløst som du térf deg. Vet du hva du
gjør?

BJØRN

Jeg mener det, ja.

SIRA VILJALM

Om du setter deg opp mot dette, Guttorm, så setter du deg opp mot kongen.

GUTTORM

Kongen, kongen – nå vil jeg ikke høre mer om den kongen. Skal kongen stå for det som urett er, så sier jeg nei. Konger har vært nødt til å bøye seg for bønder før. Og jeg skal vite å verge garden min så lenge det er liv i meg, om'n så kommer sjøl!

HALLDIS

(kommer)

Det skulle komme dit. Jeg tenkte nok det.

BJØRN

Er nå det utysket der igjen.

RAGNHILD

(ut mot ham)

Sier du det om Halldis!

HALLVARD

(tar armen hennes)

Vent!

GUTTORM

Mer høvisk ferd kan en visst ikke vente ...

SIRA VILJALM

Hva vil du, kvinne?

HALLDIS

Verge det som hellig er på garden her, om ingen andre gjør det.

SIRA VILJALM

Hellig! Våger du å ta det ordet i din munn — *du!* Jeg kjenner deg!

HALLDIS

Du kjenner ingen og ingenting — *prest!* Og nå sier jeg deg: lar du noen skjende den steinen der, så kommer det ulykke ikke bare over garden her, men over deg med.

SIRA VILJALM

Tror du du skremmer meg? — En *stein!*

HALLDIS

Vokt deg, du. Det finnes ting du ikke vet.

SIRA VILJALM

Vet... Hva tror du *du* vet — kjerring!

HALLDIS

Bare spott, du. Jeg tåler såpass. Men du spotter ikke bare meg, du spotter gudene, og det blir dyrt for deg — det blir dyrt for oss alle. For snart kommer dommen.

SIRA VILJALM

Dommen... Du raser! Dommen hører meg til, sier Herren.

HALLDIS

(mot ham, løfter hendene besvergende, mer og mer i ekstase)

Austpå satt den gamle
i Jernskogen
og fødte der
Fenres unger.
Av alle disse
skal én komme
i trollham
og tyna sola...

SIRA VILJALM

(korser seg)

Gud seg forbarme! Pater noster qui es in coelis ...

HALLDIS

... drikker livskraft
av dødsvigde menn,
rødfarger guders
garder med blod.
Svart blir solskinnet
somrene etter,
vondt alt været —
vet dere nok eller hva?

SIRA VILJALM

(viker bakover)

Ti, forbannede kvinne! Du er besatt!

HALLDIS

(etter ham)

Ormen knar bølger,
ørnen skriker,
sliter i lik,
da løses Naglfar!

SIRA VILJALM

(roper)

Far ut av henne, du onde ånd!

HALLDIS

Garm gjør kraftig
ved Gripaheller,
lenken slitner,
lös farer ulven ...

SIRA VILJALM

(går til motangrep)

O mulier, habes spiritum immundum, spiritum pytho-nem!

HALLDIS

Gygrer famler
der fjellvegg ramler,
menn går på Hel-veg
og himlen klovner.

SIRA VILJALM

(*gjør korsets tegn, maner*)

Praecipio tibi in nomine Iesu Christi exire ab ea!

HALLDIS

Økstid, svertdid,
skjold blir splintret,
vindtid, vargtid,
før verden synker.
Ingen skåner
en annens liv . . .

SIRA VILJALM

(*skriker*)

Vade Satana! Vade Satana!

HALLDIS

(*slapner av, mumler nesten*)

Eldgamle frasagn
og framtid vet jeg,
ser Ragnarokk komme
for kampguder . . .

(*Hun synker liksom inn i seg selv, skrumper. Står litt, snur seg så uten å se på noen og går opp mot gården. — Alle har stått som lamslått under opptrinnet. De står en stund tause.*)

Audun Meling. Foto: Henrik Laurvik

SIRA VILJALM

*Den onde ånd vek! Dere så det! Benedictus Deus et Pater
Domini nostri Iesu Christi!*

BJØRN

Hrrm. Ja. — Og nå, Gutterm ...

GUTTORM

Jeg har sagt det jeg har sagt. *Steinen skal ligge!* Jeg sier ikke mer. (*Går etter Halldis.*)

SIRA VILJALM

Dere så at den vek! Gud Herrens kraft var for sterk for henne. — Og nå går dere etter den steinen!

FØRSTE

Jeg våger ikke røre'n.

ANNEN

Ikke jeg heller.

TREDJE

Hvis ikke den steinen får ligge, så gjør ikke jeg mere her.
Jeg går.

FØRSTE

Ja.

ANNEN

Jeg med.

(*De går tilbake til bygget. Bjørn og Sira Viljalm ser på andre.*)

BJØRN

Da har ikke jeg mer her å gjøre. (*Til Hallvard:*) Du kan overta, du — var det ikke det du ville?

HALLVARD

Det var ikke *det* jeg ville.

BJØRN

Jeg rir hjem.

SIRA VILJALM

Vent... Vi er ikke ferdige her ennå...

(*Bjørn trekker på akslene, går.*)

10. scene

SIRA VILJALM

Her står nok hardt mot hardt! — Hva gjør vi nå?

HALLVARD

Tenker oss om litt, kanskje.

SIRA VILJALM

Hva mener du?

(*Ragnhild vil gå.*)

HALLVARD

Ikke gå, Ragnhild — du skal høre litt på dette. (*Hun stanser.*) Du er vigg prest, Sira Viljalm, du vet mer enn jeg. Det sømmer seg lite at jeg...

SIRA VILJALM

(*trett*)

Snakk du.

HALLVARD

Da jeg var i England, kom jeg syd i landet til en by som heter Winchester.

SIRA VILJALM

(lysner)

Winchester — der har jeg vært mange ganger! — Gid
jeg var der igjen...

HALLVARD

Jeg fikk bo i klosteret der. Og der lærte jeg også litt om
kirkebygg, for de holdt på å bygge på den store kirken.
Jeg gikk med i arbeidet en tid...

SIRA VILJALM

Jeg har ofte stått ved graven til kong Edvard der. «Be-
kjennen» kaller de ham. En kristen konge. En stor
konge.

HALLVARD

Han var kanskje det. Men jeg møtte en konge der som
var større.

SIRA VILJALM

Han som er der nå? Viljalm, sønn til normanneren Vil-
jalm — møtte du ham?

HALLVARD

Han er ingen stor konge. — Nei, jeg møtte Krist. Og det
var en Krist jeg visste lite om før. Det var den Krist som
vangilja kaller den gode hyrdingen.

SIRA VILJALM

Ja...?

HALLVARD

Jeg hadde vært i hærferd med kong Magnus i mange år.
Sett hva *makt* er. Hadde herjet og drept og ment jeg
gjorde det rette. Krist — drepte han menn? Brente han
dem inne? Truet han dem til å tro? — Han bød dem
inn: Kom til meg! Følg meg!

SIRA VILJALM

Han sa også: Gå ut og gjør alle til mine læresveiner.

HALLVARD

Men hvem er de beste læresveinene hans? Og hva sa han om hvordan de skulle bli det? Krist er den som hersker over verden, sa du her istad. Ja. Men så lenge vi er på jorden, kan vi bare følge ham hvis vi går den veien *han* gikk mens han var på jorden. Og det var ikke makten s vei — det var kjærleiksveien og lidingsveien. Og den som skal gå *den*, han må gjøre det av fri vilje og ikke av tvang.

SIRA VILJALM

Men kongen . . .

HALLVARD

Du nevnte han som er konge i England nå. Mens jeg var der, prøvde han å ta livet av erkebispen i Kanterborg, fordi bispen heller ville følge Guds bud enn kongens. Sånt har hendt før, og det kommer til å hende igjen, tenker jeg, om kongene kaller seg kristne aldri så mye. — Det er lett å kle ut sin egen vilje som Guds vilje, så mye har jeg også sett og skjønt. Men jeg tror ikke en skaper tro på Krist med det. Vi får vel tenke på det her øg. Du ser hvor langt vi kommer.

SIRA VILJALM

Hm. — Det er strie folk her, og jeg har tenkt en fikk være stri selv øg, for å komme noen vei. — (*Til Ragnhild:*) Gå og hent far din. Si jeg vil snakke med ham. (*Nøler litt.*) Om han *vil* . . .

(*Ragnhild ser fra den ene til den andre, går.*)

11. scene

HALLVARD

Hva vil du gjøre?

SIRA VILJALM

Vet ikke. Får se. — Du tror visst jeg er hard, Hallvard, og kanskje er jeg blitt det. Men jeg var ikke det da jeg kom hit til landet for mange år siden. Jeg ville bare én ting da: vinne folket her for Krist. Og gjøre det med det gode. By dem Guds vennskap. — Men allting ble så anderledes enn jeg hadde tenkt. Dette harde landet — så fullt av stein og snø og is. Det var så stritt og kaldt her, så lite som grodde — i sinnene òg.

HALLVARD

Det kan se sånn ut.

SIRA VILJALM

Jeg minnes den tidlige våren der syd i England — alle de gule liljene, og kirsebærtrærne helt hvite, å vi hadde så mye i klosterhagen der... og et sjeldent mandeltre, helt tett med lyserøde blomster på bar kvist — det er det profeten kaller «det våkne treet» ...

HALLVARD

Det står der ennå. Jeg kan hilse deg fra det.

SIRA VILJALM

Og så de lange, varme somrene... Jo da, det var nok vinter der òg, og den kunne være kald, ute men nesten enda mere inne, særlig i kirken til matutin. Men den var kort, ikke som her. Vi visste den gikk fort over. Og når tankene går dit, er det som til en evig sommer, enda jeg

vet at det var ikke det heller. Men her i Norge fikk jeg liksom vinteren i meg.

HALLVARD

Jeg kan skjønne det.

SIRA VILJALM

Men det var ikke bare det med våren og sommeren. England hadde vært et kristent land i mange hundre år. Jeg mener ikke at alle levde etter Kristi lov der, å nei. Men troen hadde de da på et vis, lite nok i blant men den *var der*, og hos mange var den stor. Kirker overalt — og folk søkte dit, gikk til messe og ba til Krist og Maria Møy og glede seg over de fagre kirkene sine, og de *sang*...

HALLVARD

Ja!

SIRA VILJALM

Og jeg tenkte at hvis jeg kom og ville by folket her dette, så ville de ta imot det med glede.

HALLVARD

Så ble det ikke slik.

SIRA VILJALM

Nei. — Så mye hardt. Så mye trass. Så mye kulde. Så mye vankunne. Det fantes nok kirker her og der — men så små og grå. Og så mye øde vidt omkring, det var som alt det gamle sto i et gufs fra skoger og fjell — en trollheim. Så ble jeg hard selv — tenkte at går det ikke med det gode, så får det i Guds navn gå med det vonde.

HALLVARD

Jeg tenker ofte på Krist der han gikk under krossen mot

Golgata. Ikke var det mange som fulgte ham i tro dit.
Gjør vi det?

SIRA VILJALM

Ikke spør!

HALLVARD

Ikke tvang *han* noen til å tro. Hvorfor skal *vi* gjøre det?

— Krist sa noe om at kornet skal gro og modnes. Vi får ha tålmod mens det gror. Alt gror langsomt i dette landet. Men det gror. Og det så ikke bedre ut i England for fire hundre år siden enn det gjør her nå. Gud har god tid. Hvorfor skal vi ha sånn hast?

SIRA VILJALM

Men frelsen — ?

HALLVARD

Frelsen er Guds sak. Vi kan ikke frelse noen, vi kan bare synne dem Krist. Og så la være å tråkke på dem. De kommer når de kommer. En gang skal hele dette landet synge lovsanger, tvil ikke på det. Imens får vi gå *veien*.

SIRA VILJALM

Jeg kjente *den* en gang. Men jeg kom bort fra den. Du har vist meg den igjen, Hallvard.

12. scene

(*Gutterm og Ragnhild kommer.*)

GUTTERM

Hva vil du meg?

SIRA VILJALM

(*ser først på Hallvard som for å finne støtte*)
Vi får snakke litt sammen, Gutterm ...

GUTTORM

Jeg har sagt det jeg skulle si.

SIRA VILJALM

Men det har ikke jeg.

GUTTORM

Hva vil du meg, spør jeg.

SIRA VILJALM

Jeg har fart ille fram mot deg, Guttorm. Jeg ber deg forlate meg synden min.

GUTTORM

(*ser forundret og mistroisk fra den ene til den andre*)

Hva . . . jeg skjønner ikke . . .

SIRA VILJALM

Steinen skal ligge der den ligger. Ingen skal røre den.

RAGNHILD

(*til Hallvard*)

Er det du som . . .?

SIRA VILJALM

Og kirken her — ja, jeg ville gjerne se den ferdig, men . . .

GUTTORM

Vi holder jo på!

SIRA VILJALM

Vi kan stanse bygget

GUTTORM

Snakk så jeg skjønner deg.

SIRA VILJALM

Vi kom her og *krevde* at den skulle bygges. Du sa nei. Du hadde rett til det, det er din gard. Men vi truet viljen vår igjennom. Det var urett av oss, enda vi mente det vel.

RAGNHILD

Hallvard, hva er det som har hendt?

HALLVARD

La presten snakke.

SIRA VILJALM

Det skal ikke legges en eneste stein til på den kirken hvis du ikke vil. Og om du krever at vi skal rive ned det som alt står, så gjør vi det. Du får bestemme. Du er fri mann.

GUTTORM

Rive ned . . .?

SIRA VILJALM

Rive ned, ja.

GUTTORM

Jeg skjønner ingen ting.

SIRA VILJALM

Du får snakke du, Hallvard. Jeg er helt fortumlet selv.

HALLVARD

Jeg skal prøve. — Vi er ikke heimfødinger, Guttorm, hverken du eller jeg. Vi vet at den nye troen vinner fram alle steds.

GUTTORM

Ser sånn ut, ja.

HALLVARD

Du har sett det rundt omkring i landet her. Det har jeg med, der jeg før i kongens følge, og jeg har sett det i andre land: Krist vinner fram. Hvorfor gjør han det?

GUTTORM

(trekker på skuldrene)

Spør ikke meg.

HALLVARD

Du tenker kanskje det er fordi kongene vil det og har makt til å tvinge fram viljen sin. Og det er sant. Kongene har ofte fart hardt fram. De har vel ment det var rett. Og at de *hadde* retten til det.

GUTTORM

Har hørt det noen ganger, ja.

HALLVARD

Men kanskje hadde de ikke den retten, eller brukte den rangt. For ingen kan vel tro noen ting bare fordi kongen vil det. Hva en skal tro, kan en bare bestemme sjøl.

GUTTORM

Ja . . . nei . . . jeg vet ikke . . .

HALLVARD

Ta nå den steinen der, «Grip». Du viser den vørnad, det er bra, det skal en ha for alt skapt. Men du gjør det vel ikke bare fordi det er en stein — stein fins det nok av. Du gjør det fordi du ærer den kraften som gir vekst, er det ikke så?

GUTTORM

Jo.

HALLVARD

Men den kraften tror vi på, vi med. Det er Guds kraft.
Gud gir veksten, står det i den hellige boken. Det er rett
å ære den kraften.

SIRA VILJALM

(usikker)

Hallvard . . .?

HALLVARD

(avvergende)

Vent! (*Til Guttorm:*) Men det var med den samme kraf-
ten Gud oppreiste Krist i verden, både for å vise oss
hvordan vi skal leve rett, og for å vise hvordan livet sei-
rer over døden. — Vil du vi skal rive kirken?

GUTTORM

Nei rive . . .

HALLVARD

Vi gjør det hvis du vil.

GUTTORM

Nei! Vi er vel ikke lakkere her i dalen enn at vi skal ha en
kirke, her som andre steds! — Du sa her istad, Hallvard,
at jeg ikke er noen heimføding. Nei, jeg er ikke det. Jeg
har vært litt rundt, jeg vet noe om den nye troen jeg øg.
Og jeg er ikke dummere enn at jeg ser den vinner fram,
ikke bare fordi kongen vil det, men fordi Krist er ster-
kere enn de gamle gudene. Enda det var mye bra ved
dem øg. Men da dere kom her og ville *tvinge* meg, så . . .

HALLVARD

Jeg skjønner det. — Du vil vi skal bygge kirken ferdig
da?

GUTTORM

Ja. Kan vel ikke *rive* – hørt sånt!

HALLVARD

Da vil jeg spørre deg om en ting, du får svare som du syns. «Grip» – den steinen holder du hellig ...

GUTTORM

Det har ætten her gjort bestandig.

HALLVARD

Men kirken – den blir vel hellig den òg?

GUTTORM

Ja ... ?

HALLVARD

Men syns du ikke det hellige hører sammen?

GUTTORM

Hva mener du nå?

HALLVARD

Far min ville *ta* den hit, bruke den som en vanlig stein i bygget. Det var rangt – det er ikke en vanlig stein. Men kirken har et sted som er mer hellig enn det andre – det er alteret, der det hellige karet skal stå. Hva sier du om vi flytter «Grip» dit? Du kan bare si nei.

GUTTORM

(*forvirret*)

Jeg vet ikke ...

HALLVARD

Tenk på det ihvertfall. Større vørnad kan en kristen mann ikke vise en stein han holder hellig, enn å bruke den til alter for Gud og Krist.

Arne Aas og Liv Thorsen. Foto: Henrik Laurvik

RAGNHILD

Gjør det, far! Hør på Hallvard!

GUTTORM

En kristen mann, sa du ... Jeg er jo ikke det. Jeg vet ikke hva jeg er.

SIRA VILJALM

Det er sant — du er ikke døpt ...

RAGNHILD

Men det er jeg!

GUTTORM

Ja du ... Det var mor din som ville det. Hun var døpt sjøl. Og det var nære på hun hadde fått meg til å la meg døpe, Ragnhild, den første tiden vi var gift. Om ikke annet så for å gjøre henne til viljes. Men da vi tok over garden her ... Mor min var hard mot henne med.

HALLVARD

Hva *tror* du da, Guttorm?

GUTTORM

Vet jeg hva jeg tror! — Jeg er bonde. Jeg vet at noen rår for at det vokser og gror.

SIRA VILJALM

Gud, ja!

GUTTORM

Kanskje det.

HALLVARD

Krist vil at *alt* skal gro, Guttorm. Kornet — men ikke bare det. Han vil det skal gro glede og fred mellom menneskene, han mener det vel med alle.

GUTTORM

Ser ikke sånn ut støtt!

SIRA VILJALM

Viljen kan være stri i oss alle, Guttorm, enten vi tror på Krist eller ikke. Og ofte gjør vi det vonde enda vi vil det gode. Men Krist vil noe annet, og kanskje lærer vi det etter hvert. Jeg ber deg en gang til om årsaking for at jeg ville tvinge viljen min inn på deg.

RAGNHILD

Kan du ikke bli døpt, far!

GUTTORM

Døpt...

RAGNHILD

Ja!

GUTTORM

(ser på Sira Viljalm)

Må jeg? (Sira Viljalm ser usikkert på Hallvard.)

HALLVARD

Nei.

GUTTORM

(tier en stund, så)

Da vil jeg.

SIRA VILJALM

(løfter hendene)

Benedictus sit Deus, pater domini nostri Iesu Christi, in saecula saeculorum, alleluja, amen!

GUTTORM

Hva sier han?

HALLVARD

Han sier at nå ble han glad.

GUTTORM

Å. Er det det han sier? — (*Til Sira Viljalm;)* Dette Tors-tegnet mitt ... (*Tar det frem,*) ... du sa du ville ha det.

SIRA VILJALM

Ja. Rekk meg det.

(*Guttorm tar det av seg, holder det frem.*)

SIRA VILJALM

Det er en hammer. Men det ser ut som en kross. (*Legger begge hendene sine om hånden til Guttorm.*) Nå signer jeg det og vier det til Krist — Benedictus in nomine Christi — og nå skal det være hos deg som tegn på at du vil være hos ham. Ta det på deg igjen. (*Guttorm gjør det, forundret.*) Og nå vil jeg snakke litt med deg i enrom, Guttorm, om du vil det. (*Guttorm nikker. De går bort til kirken.*)

13. scene

RAGNHILD

Hallvard! — Hvordan går dette til?

HALLVARD

Er du glad for det?

RAGNHILD

Ja glad ... det er jeg vel!

HALLVARD

Du sa her istad at du mente Krist er ond.

RAGNHILD

Men du er god!

HALLVARD

Du snakker over deg. – Nå får Sira Viljalm det som han ville. Far din lar seg døpe. Kirken blir bygd ferdig. Og «Grip» blir vel stein i alteret øg. Hvordan kan du vite at vi ikke farer med list?

RAGNHILD

Nei. *Du* farer ikke med list!

HALLVARD

Nei, Ragnhild, jeg farer ikke med list. Og hvordan dette er gått til vet jeg ikke annet å svare på enn at *Krist* er god, og har makt til å gjøre det ingen andre kan.

RAGNHILD

Jeg tror det jeg øg, nå. Når du sier det.

HALLVARD

Bare for det?

RAGNHILD

Ja, for du er ... nei, jeg vet ikke ...

HALLVARD

Vet du hva *du* er?

RAGNHILD

Jeg?

HALLVARD

Du er så vakker, Ragnhild.

RAGNHILD

Nei ...

HALLVARD

Det tror jeg mor din òg må ha vært.

RAGNHILD

Ja *hun!*

HALLVARD

Jeg skulle gjerne kjent henne. — Hun hadde det visst ikke så godt?

RAGNHILD

Å nei. Men jeg kan huske hun var så glad mange ganger, da jeg var lita.

HALLVARD

Hvorfor kom dere hit?

RAGNHILD

Halldis eide garden her. Hadde en av sønnene sine til å drive den. Men han ble drept. Og da sendte hun bud etter far.

HALLVARD

Og her ble mor din anderledes?

RAGNHILD

Akkurat som hun visnet etter hvert — døde liksom før hun døde ...

HALLVARD

Kornet i jorden!

RAGNHILD

Hva?

HALLVARD

Krist sa noe om at kornet må i jorden og dø for at det

skal vokse opp nytt og mere korn. — Nei, jeg kom bare til å tenke på det. Men det kom liksom for meg at mor din var her istad, ved siden av Guttorm — og at hun var glad da.

RAGNHILD

(*ser lengre på ham*)

Så underlig!

HALLVARD

Det er mye som er underlig. — Men nå skal vi bygge denne kirken ferdig. Og det skal gå forttere nå, tenker jeg.

RAGNHILD

Og etterpå da? — Da drar du vel et annet sted . . . for å bygge andre kirker.

HALLVARD

(*ser på henne*)

Syns du ikke jeg skulle det?

RAGNHILD

Jo, men . . . (*tier, ser ned.*)

HALLVARD

Jo men?

RAGNHILD

Nei, det var ikke noe.

HALLVARD

Var det ikke noe?

RAGNHILD

Nei.

HALLVARD

Jo!

RAGNHILD

Hva . . . da . . .?

HALLVARD

Et steds skal en vel høre til — for det om en bygger kirker?

RAGNHILD

Høre til?

HALLVARD

Ja. Og *noen* skal en vel høre til øg. — Syns du ikke det?

RAGNHILD

(*forvirret*)

Jo . . .

HALLVARD

Ja, da skjønner du vel da!

(*Han rekker henne begge hendene. Hun nøler litt, så tar hun dem langsomt. De står slik en stund og bare ser på hverandre.*)

14. scene

(*Sira Viljalm og Guttorm kommer. Hallvard og Ragnhild slipper hverandre fort.*)

SIRA VILJALM

Gud være lovet! Så glad har jeg ikke vært på mange år.
— Og det takker jeg deg for, Hallvard.

HALLVARD

Takk heller Krist.

SIRA VILJALM

Jeg takker ham for at han ennå sender sine vitner.

RAGNHILD

Skal du bli døpt nå, far?

SIRA VILJALM

Vi har snakket om det. Men vi vil vente — til kirken står ferdig. Guttorms dåp er et sånt storhende, den må skje på verdig vis. Så nå, Hallvard, må du vise at du er kirkebygger.

HALLVARD

Jeg har mye igjen å lære. Jeg må hente far min tilbake.

SIRA VILJALM

Han! Som bare rømte!

HALLVARD

Han kan bli hissig og hard når noe går ham imot. Men jeg har nå den tro at han kommer til å skjønne.

SIRA VILJALM

Vi får trøste oss til det. — Men nå, Guttorm ... det er så at du vil vies til Krist?

GUTTORM

Ja.

SIRA VILJALM

Da skal det skje her og nå, til Gud Faders ære. — Hallvard, vil du be karene på bygget komme hit. (*Hallvard går.*)

RAGNHILD

Far! — Jeg ... jeg er så glad, jeg òg ... og mor er også glad — sier Hallvard.

GUTTORM

Hun? — Sier Hallvard det? Han sier mye rart, den karen.

RAGNHILD

Han er så — så god!

GUTTORM

(*ser på henne, smiler*)

Han er visst *deg god* òg, ser det ut til.

RAGNHILD

Han ... han ... vi ...

GUTTORM

Jeg skjønner det jeg skjønner. — Noen bedre får du ikke.

RAGNHILD

Far, jeg ... (*slår hendene for ansiktet*)

SIRA VILJALM

Guds kjærleik har det annsamt idag, ser jeg!

(*Hallvard kommer med karene.*)

SIRA VILJALM

Guttorm her er kommet til at han vil ta ved troen på Krist. Det er store tidender. — Vil du si noe, Guttorm?

GUTTORM

Ja. — Hrrm. Granner! Jeg ... dere ... nei, jeg vet ikke hva jeg skal si. (*Samler seg.*) Vi bønder holder fast på det

gamle, på det vi kjenner og som ættene før oss har holdt fast på. Men — jeg skjønner jo såpass at det nye... nei, jeg vet ikke, men... han *der* (*peker på Hallvard*) — han har fått meg til å skjønne noe jeg ikke skjønte før. Og det er at Krist er den sterkeste og... og... den *beste*. Og derfor vil jeg... ja... (*finner noe konkret å snakke om*)... Den smørsteinen vår, som jeg krevde at ingen skulle røre... den skal inn i kirken her, slik som Hallvard sier!

(*Forundret bevegelse blant karene.*)

HALLVARD

Takk, Guttorm!

GUTTORM

Må jeg si noe mere?

SIRA VILJALM

Nei. Den Hellige Ånd sier resten. — Ja, venner, når kirken her står ferdig, så skal Guttorm Sveinsson bli døpt. Og er det noen flere av dere som vil det, så vil Gud og alle hans engler og hellige menn glede seg. — Og nå — Guttorm!

(*Guttorm kneler. Sira Viljalm legger hånden på hodet hans. Hallvard kneler også, litt nølende gjør Ragnhild det samme. En etter en gjør noen av karene det også, men noen blir stående.*)

SIRA VILJALM

In nomine Patris, Filii et Spiritui Sancti! Nå vier jeg deg, Guttorm Sveinsson, til Gud og den Herre Krist. Må troens og nådens lys skinne for deg så du blir en rett læresvein og en sann kristen, til glede for alle og til heder for Herren. Jeg tegner deg med det hellige krosstegnet på panne og munn og bryst (*gjør det*) og befaler deg i Her-

rens gode omsorg nå og alltid, in saecula saeculorum,
amen!

HALLVARD

Amen.

SIRA VILJALM

Reis deg nå. (*Guttorm og alle reiser seg, Sira Viljalmrekker ham hånden, Guttorm tar den.*) Og nå, Guttorm, skal du være min venn og jeg din, og vi være venn med alle.

HALLDIS

(er under dette kommet fra gården, stanser et stykke borte,
roper)

Vé! Vé!

(*Sira Viljalm snur seg mot henne, gjør korstegnet, sier ingen-ting.*)

HALLDIS

Fenre, Fenre er løs! Sol skal sløkne, jord skal klovne – vindtid, vargtid før verden synker!

SIRA VILJALM

Må Herren se i nåde til deg!

HALLDIS

Du vinner nå, prest – (*løfter hendene*) – Men jeg kommer igjen! *Jeg kommer igjen!* (*Snur seg og går langsomt ut i landskapet: en svart, sterkt, truende skikkelse.*)

SIRA VILJALM

(*ser etter henne*)

Å ja, du kommer igjen – jeg vet det. Mørke og lys skal kjempe så lenge jorden står. Men lyset skal vinne, så sant Herren lever! Og hans lys skal skinne over dalen

Foto: Henrik Laurvik

her og hele landet ... (*Frem, stigende, liksom løftet.*) Jeg ser ... jeg ser dem komme til dette Herrens tempel ... (*Koret, i hvitt, kommer frem bak kirken, går inn i den*) ... På alle stier vandrer folk hit ... (*Mennesker kommer fra forskjellige kanter, går inn i kirken*) ... klokkenene lyder over dalen og landet ... (*Klokkeklang*) ... lovsangen stiger ... (*Koret setter inn*) ... og alle skal frydes i fred på Herrens hellige berg!

HALLWARD

Amen!

(*Korsangen stiger. Alle på scenen går ned og inn i kirken.
Koret slutter med kirkens «eldste salme»:)*

Alene Gud i himmerik
skje lov for all sin nåde,
som han har gjort på jorderik
i disse signede dage.
På jord er kommet glede, fred,
vel mennesker må gledes ved
Guds yndest og god vilje.

Lov, takk og pris fra jorderik,
all æren din skal vorde.
O Fader vår i himmerik,
stor kjærighet du gjorde.
Du all ting har i vold og makt,
det alt må frem som er din akt.
Vel den deg kunne frykte.

Du Guds enbårne, Jesus Krist,
høyt over verdens riker,
du ene er vår Frelser visst,
som oss med Gud forliker.

O, du Guds Lam som for oss led,
for din skyld har vi fanget fred,
giv i din tro vi bliver.

O Hellig Ånd, vår trøster sann,
all sannhet oss vil lære,
hjelp vi ved Guds ord blive kan
og leve Gud til ære.
Vokt oss fra djevlens falske list,
lær oss å tro på Jesus Krist
og blive salig. Amen.